

Ne jotka osaa – ja ne jotka ei

Kasvatusta koskevien kansanviisauksien mukaan opettajiksi ryhtyvät ne, jotka eivät osaa ja opettajankouluttajiksi ne, jotka eivät osaa edes opettaa. Onko Suomesta tulossa osaajien vai oppimisen asiantuntijoiden valtakunta, miten tiede ja tutkimus sitä myötärakentavat? Itselleni on aihetta valaissut Roy Jacquesin teos *Manufacturing the employee* (1996). Sen lähtökohtana on yhdysvaltalaisen agraarisen federalismin väkivaltainen muuttuminen 1870-luvulta 1910-luvulle kansainväliseksi suurteolliseksi markkinakapitalismiksi, jossa omistaja/työntekijä-suhteet (owner/worker) tulivat haastetuiksi työnantaja/työläinen-suhteilla (employer/employee) liiketoiminnallisissa organisaatioissa. Muutokseen reagoitiin kansanopetuksessa, kansalaisliikkeissä ja työntekijöiden ja johtajien koulutuksessa samankaltaisin kasvatuksellisin strategioin: kasvatuksen kohde infantilisoitiin ja asetettiin asiantuntijakatseen diagnosoitavaksi, jotta organisaatioita palvelevaa palkkatyöläis-kuluttajamentaliteettia voitiin muokata. Jacques osoittaa, kuinka ihmisten johtamisen ja hallinnoinnin tieteellistä asiantuntemusta kehitettiin koskemaan kaikkea työtä ja kaikkia työntekijöitä liukuhihnatyöläisistä suuryritysten pääjohtajiin asti. Tieteellisen liikkeenjohdon kanssa rinnan syntyivätkin progressiivisen pedagogiikan ja liberaalin aikuiskasvatuksen opit: yhteiskuntarauhan, työelämän ja talouden järjestyksen säilyminen oikeutettiin edistämällä yksilön itsetoteutusta ja yhteisöllisyyttä.

Suomalaisen aikuiskasvatuksen kehityskuluista löytynee myös sellaisia henkilöiden, oppien ja instituutioiden välisiä kytkentöjä, jotka osoittaisivat oletukset vapaan sivistystyön, ammatillisen kasvatuksen ja henkilöstön kehittämisen perinteiden aatteellisesta ja kasvatuksellisesta eriheimoisuudesta ainakin liioitelluiksi. Kun toiminta ja toimijat instituutoituivat, alettiin kansan poliittisen, tiedollisen ja taloudellisen valistamisen tarpeeseen vastata eriytyneemmin, ja tieteellistä oikeutusta haettiin sen mukaan eri tahoilta: kansansivistysopista, teknisistä tieteistä, psykologiasta ja johtamisopeista. Silti esimerkiksi 1970-luvulla pyrittiin modernia, kaupungistuvaa palkkatyöläistä tuottamaan rinnan julkishallinnon henkilöstökoulutuksessa, harrastepalveluiksi ja koulutuksen alihankinnaksi määritellyssä aikuiskoulutuksessa ja yhtenäistyvässä ammatti- ja korkeakoulutuksessa. Tutkijat alkoivatkin 1980-luvulta lähtien tulkita aikuiskasvattajien toimenkuvien erot toimintakenttien erilaisuuden vaatimiksi ja sittemmin heidän yksilöllistä kehitystään kuvaaviksi piirteiksi.

Vielä vapaan sivistystyön aikuiskasvattaja-aiheisessa vuosikirjassa (1980) kuitenkin korostettiin aikuiskasvatuksen kaikilla kentillä perustuvan aina jonkin toiminnan, työn tai tietämyksen osaamiseen – aikuisen oppimisen asiantuntemus ei yksin riittänyt pätevyYTEEN. Varhaisten kansanvalistajien opetus perustui poliittisen ja järjestötyökokemuksen ohella

historia-, talous- tai kansatieteelliseen asiantuntemukseen, kansan- ja työväenopistoissakin tuli opiskelijoita ohjata eri opillisilla ja käytännön osaamisalueilla. Ammattikasvatuksessa elää vieläkin vahvana näkemys kasvattajasta ammattinsa edustajana, vaikka 1980- ja 1990-lukujen uudistuksissa epäpäteviksi todetut alettiin korvata korkeakoulutetuilla, liseniaatti- ja tohtoriopettajilla. Myös henkilöstöjohtamisen, – kehittämisen ja koulutuksen tehtäviin on rekrytoiduttu kyseisellä toimialalla keskeisen ammatillisen osaamisen ja työkokemuksen perustalta.

Informaalin ja itseohjautuvan elinikäisen oppimisen paradigma ei lisännytkään rahvaan oikeuksia oman kasvunsa ja oppimisensa määrittelyssä, vaan tuotti uusia tulkintoja sen infantiiliudesta. Kun oppivan Euroopan kansalaiseksi kelpaamisen ehdoksi tulee laadukas oppijuus, kasvavat vaatimukset myös arkipäivän opettajille. Oikeaan oppimiskäsitykseen valistajien kysyntä kasvaa työssä, perheessä, arjessa. Lasten kasvatuksessa kehittynyt oppimiskeskeinen asiantuntijuus on paradoksaalisesti vallannut myös aikuiskasvatusta. Uusi opettajuus perustuu opettajan ja oppijan ja heidän suhteensa reflektointiin, opetuksen ja oppimisen kohteeksi pelkistyy oppiminen. Tässäkin lehdessä on kuitenkin pohdittu sitä, pitäisikö kasvatuksellisen oppimisen ymmärtämisen kuitenkin perustua sen kohteen, kontekstin, tarkoitusten ja seurausten sisällölliseen ymmärtämiseen. Ehkä aikuiskasvatuksen kentälle ei tarvita lisää aikuiskasvatustieteilijöitä, mutta näiden asiantuntemukseen enemmän kasvun ja oppimisen laajaa historiallista, taloudellisesti ja kulttuurisesti kontekstoivaa ymmärtämistä, johon oppimis-opetustapahtuman tai -suhteen teoretisointi ei riitä.

Voisiko elinikäisen oppimisen periaate tarkoittaakin aikuiskasvatuksen ja sitä koskevan tiedon vähittäistä sulautumista muihin kasvatuksen muotoihin ja -instituutioihin? Aikuisen ja aikuisuutta ylläpitävän kasvun tukeminen on tuskin jatkossakaan mahdollista ilman eriytynyttä kasvatustyötä ja – tutkimusta. Aikuisena kasvussa yhdistyvät persoonallinen, perhe- ja yhteisöelämä, työ- ja kansalaiselämä. Aikuiskasvatuksen ja sen tutkimuksen haasteena onkin arvioida uudelleen suhteensa kansalais-, opilliseen ja ammatilliseen kasvatukseen ja yhteytensä talous-, hallinto-, yhteiskunta- ja historia-tieteisiin sekä psykologiaan ja filosofiaan. Tämä lehti osoittanee, miten vaikeaa aikuiskasvattajan ammatin ja pätevytyksen määrittäminen on. Kun yhteiseurooppalainen (korkea)koulutuksen ja tutkimuksen alue on nyt tekeillä, aikuiskasvattajien olisi aika päästä mukaan neuvottelemaan oman pätevytyksensä tulevaisuudesta.

Anja Heikkinen

